

Maarit Jänterä-Jareborg

Utlandsanknytning, äktenskapsförord och lagvalsavtal – Självklarheter och oklarheter

1 Inledning

Makars rätt att avtala om frågor som rör egendomsförhållanden i äktenskap har numera allt oftare en internationell dimension. Det är till exempel vanligt att makarna vid äktenskapets ingående är medborgare i olika stater. Vilket lands lag gäller då för egendomsförhållandena i äktenskapet och vad får makarna avtala om? Det händer också att makar, som är svenska medborgare, vid äktenskapets ingående eller senare flyttar till ett annat land och förvärvar hemvist där. Hur påverkar hemvistbytet lagvalet och makarnas avtalsfrihet? Makar kan också, utan att flytta från Sverige, förvärva en fastighet i utlandet. Gäller samma stats lag för denna fastighet som för makarnas egendomsförhållanden i övrigt? Kan makarna avtala att viss egendom skall bedömas enligt en annan stats lag?

I denna uppsats behandlas ett antal praktiskt viktiga rättsfrågor, som har aktualitet i situationer som de ovan nämnda:

- (1) Förhållandet mellan ett äktenskapsförord – t.ex. enligt 7 kap. 3 § äktenskapsbalken – och ett avtal mellan makar om tillämplig lag för egendomsförhållandena i äktenskapet (= s.k. *lagvalsavtal*) enligt 3 § lagen (1990:272) om internationella frågor rörande makars och sambors förmögenhetsförhållanden?
- (2) Vad får makar avtala om genom ett äktenskapsförord? Vilka frågor får ett lagvalsavtal avse?
- (3) Vilka formkrav gäller för äktenskapsförord respektive lagvalsavtal?

- (4) När kan ett äktenskapsförord och lagvalsavtal registreras vid svensk tingsrätt?
- (5) Hur påverkas ett i Sverige registrerat äktenskapsförord av att makarna senare flyttar till ett annat land eller att de, utan att byta hemvist, vill avtala att ett annat lands lag skall gälla för egendomsförhållandena i äktenskapet?
- (6) Behöver ett äktenskapsförord, som är giltigt till formen i det land där det upprättas, registreras i Sverige för att vara giltigt här i landet?

Som kommer att framgå är det i många fall osäkert vad som ”egentligen” gäller enligt svensk rätt. De aktuella frågorna har hittills fått liten uppmärksamhet i doktrinen, antingen på grund av att de inte tillhör ”vardagsjuridiken” eller för att de upplevts som alltför komplicerade att ta ställning till.¹ Också rättspraxis är mager, i vart fall i form av prejudikat från HD.

2 Huvudreglerna enligt 1990 års lagstiftning

En viktig modernisering av reglerna rörande makars egendomsförhållanden i utlandsanknutna situationer genomfördes den 1 juli 1990 då lagen (1990:272) om vissa internationella frågor rörande makars förmögenhetsförhållanden (*LIMF*) trädde i kraft. Lagen bygger i allt väsentligt på andra principer än de hittills gällande reglerna i lagen (1912:69) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskaps rättsverkningar. Målgruppen är makar som genom hemvist eller medborgarskap eller förmögenhet utomlands har anknytning också till ett annat land än Sverige. Genomslagskraften är störst när makarna har hemvist i Sverige och egendomen finns här. Lagen är av intresse även för svenska medborgare bosatta utomlands, särskilt om de har egendom i Sverige. Sedan den 1 februari 2002 omfattar lagen även sambor. Denna utvidgning av lagens tillämpningsområde lämnas dock därhän i denna uppsats.²

¹ Författaren vill rikta ett särskilt tack till rådmannen Karin Göransson, Uppsala TR, och tingsnotarien Yvonne Lundin, Stockholms TR, för värdefulla synpunkter och givande diskussioner kring olika i denna uppsats behandlade frågor.

² Se lagen (2001:1141) om ändring i lagen (1990:272) om vissa internationella frågor rörande makars förmögenhetsförhållanden. Genom lagändringen infördes även regler om erkännande och verkställighet av utländska avgöranden samt om konkurrerande förfaranden. Utvidgningarna har medfört vissa ändringar i lagens paragrafnumrering.

2.1 Avtalsfrihet finns angående tillämpligt egendomsstatut

Har makar eller blivande makar skriftligen avtalat att en viss stats lag skall tillämpas på deras förmögenhetsförhållanden, skall det gälla om

(1) avtalet avser lagen i en stat där någon av dem hade hemvist eller var medborgare när avtalet ingicks, och

(2) något annat inte följer av 5–12 §§.

Är ena maken död, får den efterlevande maken ingå ett avtal enligt första stycket med den avlidnes arvingar och universella testamentstagare. (3 § LIMF)

Enligt lagen skall man i första hand tillämpa den rättsordning som makarna har avtalat skall gälla för egendomsförhållandena i sitt äktenskap. Ett sådant avtal kallas för *lagvalsavtal*. Det kan ingås vid äktenskapets ingående, när som helst under äktenskapet och även efter äktenskapets upplösning fram till bodelningen. Avtalsfriheten är inte obegränsad utan förutsätter att åtminstone någon av makarna, när avtalet ingås, har hemvist eller är medborgare i den stat vars lag makarna vill skall gälla som egendomsstatut. Om makarna är medborgare i flera olika länder har de rätt att välja mellan dessa länders lagar, helt oavsett om makarna eller en av dem också är svensk medborgare. Det är inte tillåtet att underkasta olika delar av egendomen olika länders lagar, utan lagen utgår från att bara ett lands lag kan vara egendomsstatut.³ Det avtal som makarna har ingått gäller – både mellan makarna och i förhållande till tredje man – tills makarna upphäver det eller träffar ett nytt avtal med ett annat innehåll. Avtalets giltighet påverkas inte om anknytningen till den avtalade rättsordningen senare upphör, genom en ändring av medborgarskap eller hemvist.

2.2 Hemviststatens lag gäller utan avtal

Har tillämplig lag inte bestämts genom avtal, gäller lagen i den stat där makarna tog hemvist när de gifte sig.

Om båda makarna senare har tagit hemvist i en annan stat och varit bosatta där i minst två år, tillämpas i stället den statens lag. Har båda makarna tidigare under äktenskapet haft hemvist i den staten eller är båda makarna medborgare i den staten, tillämpas dock den statens lag så snart de har tagit hemvist i den staten. (4 § LIMF)

³ Se prop. 1989/90:87, s. 42.

När makarna avstår från att avtala om tillämpligt egendomsstatut, tillämpas lagen i den stat där makarna tar hemvist vid äktenskapets ingående. Där gällande lag upphör att vara tillämplig efter minst två års bosättning i ett annat land där makarna senare tagit hemvist. Tvåårskravet för byte av tillämplig lag bortfaller, om båda makarna tidigare har haft hemvist i den nya hemviststaten eller om båda makarna är medborgare där. Vid lagens tillämpning skall "den som är bosatt i en viss stat anses ha hemvist där, om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt får anses vara stadigvarande" (19 § LIMF).⁴

Av det ovan angivna följer att egendomsordningen i äktenskapet kan bli underkastad kontinuerliga ändringar, om makarna ofta byter hemvist under äktenskapet. Det enda sättet att undvika detta är att makarna gör bruk av sin rätt att avtala om tillämplig lag för egendomsförhållandena i äktenskapet. Ett lagvalsavtal kan vara att rekommendera också av det skälet att hemvistbedömningen kan vara förenad med viss osäkerhet och bli föremål för tvist. Ett lagvalsavtal kan också vara motiverat om makarna inte avser att flytta ihop efter äktenskapets ingående eller om en sådan flyttning av olika skäl inte blir av.⁵ Om makarna väljer att upphäva ett tidigare ingånget lagvalsavtal utan att ersätta det med ett annat (tillåtet) avtal, fastställs tillämplig lag enligt 4 § LIMF.

2.3 Egendomsstatutet styr över rättshandlingarna mellan makar

En rättshandling mellan makar avseende deras förmögenhetsförhållanden är giltig, om den stämmer överens med den lag som är tillämplig på makarnas förmögenhetsförhållanden när rättshandlingen företas. Företas rättshandlingen före äktenskapet, är den giltig, om den stämmer överens med den lag som blir tillämplig när makarna ingår äktenskap.

⁴ En likalydande definition, som kom till vid en lagreform år 1973, finns i 7 kap. 2 § lagen (1904:26 s.1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap. Definitionen har ansetts gälla allmänt, i vart fall inom den autonoma svenska internationella familjerätten. Kriterierna lämnar utrymme för viss skönsmässighet och har, följaktligen, gett upphov till en hel del tvister om var hemvistet funnits vid den relevanta tidpunkten.

⁵ Om lagvalsavtal saknas skall man i sådant fall enligt ett propositionsuttalande fastställa tillämplig lag med utgångspunkt i till vilken stat makarna har starkast anknytning. Se prop. 1989/90:87, s. 43–44.

Rättshandlingen skall vidare anses vara giltig till formen, om den uppfyller formkraven enligt lagen i den stat där den företas eller där makarna då hade hemvist.

Äktenskapsförord mellan makar som har hemvist i Sverige när rättshandlingen företas blir dock gällande här i landet endast om registrering sker enligt bestämmelserna i äktenskapsbalken. Gåva mellan makar som har hemvist i Sverige när gåvan ges blir gällande mot givarens borgenärer endast om vad som föreskrivs för sådan giltighet i 8 kap. 1 § äktenskapsbalken har iakttagits. (5 § LIMF)

Till de viktigaste rättshandlingarna mellan makar avseende egendomsförhållanden i äktenskap hör enligt äktenskapsbalken äktenskapsförord (7:3 ÄktB) och avtal om bodelning (9:5 ÄktB). Dessa rättshandlingar har motsvarigheter i utländsk rätt; vad makarna får avtala om kan dock variera mycket mellan länder. Det får därför stor betydelse vilket lands lag som är tillämpligt egendomsstatut. Som framgått bestäms detta antingen av makarna själva genom ett lagvalsavtal (3 § LIMF) eller, subsidiärt, av den gemensamma hemviststatens lag (4 § LIMF).

Giltighet till innehåll

Hur 5 § LIMF är avsedd att bli tillämpad kan illustreras med hjälp av ett exempel. Makarna, av vilka hustrun är svensk medborgare och mannen tysk medborgare, har avtalat om tillämpning av tysk lag för egendomsförhållandena i äktenskapet, i enlighet med 3 § 1 st. LIMF. Makarna har hemvist i Sverige. Makarna börjar senare överväga ett äktenskapsförord. Det följer av 5 § 1 st. LIMF att äktenskapsförordet, för att vara *giltigt till sitt innehåll*, måste följa tysk lag som är egendomsstatutet. Om makarna kommer fram till att de i stället föredrar ett äktenskapsförord enligt 7 kap. 3 § äktenskapsbalken, är det att rekommendera att de först uttryckligen upphäver avtalet om tillämpning av tysk lag.⁶ Svensk lag blir då tillämpligt egendomsstatut, förutsatt att makarna tagit hemvist här vid äktenskapets ingående eller har varit bosatta här i minst två år (4 § LIMF). Om dessa förutsättningar inte är uppfyllda men hemvist finns i Sverige, kan de göra svensk lag tillämplig genom att ingå ett lagvalsavtal enligt 3 § 1 st. LIMF. Därefter är det fritt fram för makarna att upprätta ett "svenskt" äktenskapsförord.

⁶ I annat fall kan tvist uppstå om det svenska äktenskapsförordet är att tolka som ett konkludent lagvalsavtal som upphäver avtalet om tysk lags tillämpning, eller om äktenskapsförordet skall tolkas inom ramen för det tyska egendomsstatutet.

Giltighet till form

Giltigheten till formen bedöms i första hand genom en kombination av bestämmelserna i 5 § 1 och 2 st. LIMF.⁷ Tre olika alternativ finns till förfogande, nämligen att rättshandlingen fyller formkraven enligt (1) tillämpligt egendomsstatut (5 § 1 st.), eller (2) lagen i den stat där rättshandlingen ingås (5 § 2 st.), eller (3) lagen i den stat där makarna då har hemvist (5 § 2 st.). Det räcker att formkraven är uppfyllda enligt *en* av dessa alternativt tillämpliga rättsordningar, *utom* i situationer som regleras i 5 § 3 st. LIMF. Om makarna upprättar ett äktenskapsförord medan de har hemvist i Sverige blir äktenskapsförordet gällande här i landet endast om det registreras i enlighet med ÄktB. Detsamma gäller gåva mellan makar som ges medan de har hemvist i Sverige. Sådan gåva blir gällande mot givarens borgenärer endast om det har registrerats i enlighet med ÄktB.

Om sålunda det tysk-svenska paret i exempel-fallet ovan i stället hade hållit fast vid tysk lags tillämpning och upprättat ett äktenskapsförord i enlighet med tysk lag, skulle det inte räcka med att paret rättar sig efter formkraven i tysk rätt. Detta gäller även om paret skulle upprätta äktenskapsförordet i Tyskland, t.ex. under en resa där. Eftersom makarna har hemvist i Sverige vid den relevanta tidpunkten måste äktenskapsförordet också registreras här i landet. Skulle äktenskapsförordet däremot ha ingåtts medan makarna hade hemvist i Tyskland behövs det inte registreras här, inte ens när makarna senare tar hemvist i Sverige (se nedan avsnitt 3.8).

3 Förhållandet mellan äktenskapsförord och lagvalsavtal

3.1 Vad avtalar man om genom ett äktenskapsförord?

Ett äktenskapsförord enligt äktenskapsbalken är ett avtal mellan makar om egendomsordningen i äktenskapet. Makar eller blivande makar får genom äktenskapsförord bestämma ”att egendom som tillhör eller tillfaller någon av dem skall vara dennes enskilda egendom”. Genom nytt äktenskapsförord kan makar bestämma att egendomen skall vara giftorätts-

⁷ Av relevans härvidlag är inte minst ordet ”vidare” i 5 § 2 st. LIMF som innebär att den lag som anges av 5 § 1 st. gäller även för rättshandlingens giltighet till formen, förutom för den materiella giltigheten.

gods (7:3 ÄktB). Äktenskapsförordet påverkar varken äganderätten till egendomen eller makes ansvar för skulder. Snarare är det fråga om ett slags "etikettering" av makarnas egendom som varande "enskild egendom" eller "giftorättsgods". Äktenskapsförordet har verkan på lång sikt, framför allt vid bodelning där endast giftorättsgods ingår. Det har även viss betydelse för en makes rätt att råda över fast egendom, liksom för krav på kompensation vid bodelning.⁸

I utländsk rätt kan upprättandet av ett äktenskapsförord få betydligt mer långtgående verkningar. Många rättsordningar, till exempel den tyska och den franska, erbjuder alternativa egendomsordningar mellan vilka makarna får välja.⁹ Om sålunda tysk lag gäller kan makarna åsidosätta den legala egendomsordningen – Zugewinnngemeinschaft¹⁰ – genom att i äktenskapsförord avtala om tillämpning av en alternativ egendomsordning. En sådan egendomsordning kan t.ex. innebära fullständig egendoms gemenskap eller fullständig egendomsskillnad mellan makarna. I det förra fallet inverkar äktenskapsförordet således omgående på äganderättsförhållandena i äktenskapet.

3.2 Vad avtalar man om genom ett lagvalsavtal?

Ett lagvalsavtal enligt 3 § 1 st. LIMF är en överenskommelse mellan makarna om vilken stats lag som skall vara tillämplig på egendomsförhållandena i äktenskapet. Man väljer alltså en viss rättsordning – t.ex. tysk eller fransk rätt – som egendomsstatut. Förutsatt att makarna vid tiden för avtalets ingående har relevant anknytning till den valda rättsordningen, gäller avtalet tills det upphävs eller ersätts av ett annat avtal.¹¹

⁸ Se A. Agell, Äktenskap, Samboende, Partnerskap, Andra upplagan 1998, s. 88–89.

⁹ Se Agell, ovan not 8, s. 85. För rättsjämförelser kan rekommenderas boken *Family Law in Europe*, Second Edition, Edited by Carolyn Hamilton & Alison Perry, London 2002. Åke Saldeen har skrivit bokens utförliga redogörelse för svensk familjerätt.

¹⁰ Denna innebär, förenklat, en likadelning av egendomens värdeökning under äktenskapet.

¹¹ Det finns anledning att understryka att rätten att ingå avtal om tillämplig lag och kraven angående giltigheten till formen av sådana avtal regleras i svensk rätt uteslutande av 3 § LIMF. För att utesluta eventuella missförstånd om saken påpekas det i propositionen att om makarna träffat ett enligt 3 § LIMF giltigt avtal skall avtalet tillämpas. Detta gäller oavsett vilken inställning man har till sådana avtal i den stat vars lag makarna valt som tillämplig. Prop. 1989/90:87, s. 40.

Ett lagvalsavtal bestämmer tillämplig rättsordning och utgör således det rättsliga underlaget för alla rättshandlingar avseende makarnas egendomsförhållanden i äktenskapet, se 5 § 1 st. LIMF.¹² I detta hänseende är det primärt i förhållande till ett äktenskapsförord. Vad makarna får avtala om genom ett äktenskapsförord bestäms av vilken stats lag som gäller och vilka alternativ det tillämpliga egendomsstatutet erbjuder. Om svensk lag är tillämplig, gäller ett "typtvång". För att kunna bli registrerat vid svensk domstol måste äktenskapsförordet hålla sig inom vissa i lagen angivna ramar.¹³ Om däremot utländsk lag är egendomsstatut, kan helt andra möjligheter öppna sig.

Ett äktenskapsförord är således intimt knutet till den lag som gäller. Därför är det inte helt ovanligt att makar, när en lagvalsmöjlighet finns, gör bruk av denna rätt i syfte att kunna utnyttja avtalsmöjligheterna i en viss stats lag. I sådana fall kombineras ett lagvalsavtal med ett äktenskapsförord som följer avtalsfriheten i det valda egendomsstatutet. Formellt utgör dessa dock två separata rättshandlingar.

3.3 Närmare om formkraven

Äktenskapsförord

Enligt äktenskapsbalken skall ett äktenskapsförord upprättas skriftligen, undertecknas av makarna och inges till tingsrätten för registrering (7:3 ÄktB). Det registrerade äktenskapsförordet vidarebefordras därefter av rätten för anteckning i det för hela landet gemensamma äktenskapsregistret.

Motsvarande formkrav gäller enligt utländsk rätt. I många länder krävs därutöver bevittning eller att äktenskapsförordet kommit till i en särskild ordning, t.ex. under medverkan av en notarie.¹⁴ Vilket lands lag som i ett utlandsanknutet fall bestämmer över formfrågorna anges av 5 § LIMF. Tre olika alternativ kan finnas till förfogande, såsom framgått av avsnitt 2.3. Om makarna har hemvist i Sverige medan äktenskapsförordet upprättas måste det dessutom alltid registreras här i landet för att bli gällande här.

¹² Om något avtal om tillämplig lag inte finns, utgör lagen i hemviststaten detta underlag.

¹³ Se Agell, ovan not 8, s. 88–89.

¹⁴ En sådan situation förelåg i rättsfallet NJA 1989 s. 199. Ett äktenskapsförord hade slutits i Polen mellan en svensk man och hans polska hustru med iakttagande av formkraven i svensk rätt men inte polsk rätt som krävde ett notariellt förfarande. Äktenskapsförordet ansågs av domstolen vara giltigt i Sverige.

Lagvalsavtal

Vad beträffar lagvalsavtal krävs enligt 3 § LIMF endast att makarna ”skriftligen avtalat att en viss stats lag skall tillämpas på deras förmögensförhållanden”.¹⁵ Avtalet blir då direkt gällande mellan makarna och mot tredje man. Med tanke på de långtgående rättsliga konsekvenser som ett avtal om tillämplig lag kan föra med sig, kan det förvåna att något krav på registrering inte ställs.¹⁶ Detta kan förtydligas med ett exempel.

I ett äktenskap där makarna har hemvist i Sverige är hustrun svensk medborgare och mannen nederländsk medborgare. Svensk lag gäller enligt 4 § 1 st. LIMF som lagen i den stat där makarna tog hemvist vid äktenskapets ingående. Efter några år ingår makarna ett avtal om tillämpning av nederländsk lag för egendomsförhållandena i äktenskapet. Enligt denna är all makarnas egendom samägd. Ett sådant avtal kan innebära en egendomsöverföring från den ena maken till den andra maken, men utan att avtalet behöver ges någon offentlighet.

Konkludenta lagvalsavtal i äktenskapsförord?

Ett lagvalsavtal behöver inte uttryckligen utpeka en viss stats lag som tillämplig, utan kan enligt propositionsuttalanden även framgå *konkludent* av en annan skriftlig handling mellan makar:

Huruvida en handling skall anses innefatta en överenskommelse om lagval får avgöras efter en tolkning av ordalydelsen. Denna kan direkt uttrycka att ett visst lands lag skall tillämpas på makarnas förhållanden. Det kan emellertid också framgå mer indirekt att makarna varit överens om ett visst lagval. I ett sådant fall kan den enda rimliga tolkningen vara att makarna har avtalat att ett visst lands lag skall tillämpas.¹⁷

¹⁵ Förmodligen därför att ett lagvalsavtal antas ofta komma till uttryck i en annan – formbunden – rättshandling mellan makar, såsom äktenskapsförord, bodelningshandling eller inbördes testamente, krävs det inte särskilt att lagvalsavtalet skall ha undertecknats. Se prop. 1989/90:87, s. 41.

¹⁶ För motiveringen, se prop. 1989/90:87, s. 26–27. Familjelagssakkunniga, vars förslag i SOU 1987:18 i väsentliga hänseenden ligger till grund för LIMF, hade föreslagit en begränsad registreringsskyldighet av lagvalsavtal. Sådana avtal skulle registreras i Sverige om de ingicks medan makarna hade hemvist här i landet. – Vilka formkrav som i utländsk rätt ställs för lagvalsavtal avseende makars egendomsordning varierar mycket. Se närmare, M. Jänterä-Jareborg, ”Egendomsförhållanden i internationella äktenskap: Om frihet att avtala om tillämplig lag samt om lagvalsfrihetens risker för make och borge-när”, SvJT 1994, s. 462, not 72.

¹⁷ Prop. 1989/90:87, s. 41.

Uttalandets tyngd och räckvidd kan ifrågasättas. Drivet till sin spets skulle det innebära att ett äktenskapsförord som har ingåtts med utgångspunkt i en viss stats lag alltid innebär ett (konkludent) avtal om tillämpning av den statens lag.¹⁸ Ett avtal om tillämplig egendomsordning blir därmed också ett avtal om tillämpligt egendomsstatut, utan att en sådan konsekvens kommer till uttryck i själva lagtexten. Makar som i form av ett äktenskapsförord i enlighet med 7 kap. 3 § ÄktB avtalat om att viss egendom skall vara enskild egendom och senare flyttar till USA skulle fortsätta att i sina äktenskapliga förmögenhetsförhållanden vara underkastade svensk lag. Äktenskapsförordet, som kanske bara avser en liten del av makarnas egendom, hindrar då ett byte av egendomsstatut som annars automatiskt skulle ske efter hemvistförvärvet och en viss tids bosättning i det nya landet (4 § 2 st. LIMF).

I det verkliga livet finns det vidare gott om fall där ett äktenskapsförord upprättades medan 1912 års lag fortfarande gällde i Sverige och det var ovisst om någon lagvalsfrihet över huvud taget fanns.¹⁹ I synnerhet i sådana fall kan det vara en ren efterhandskonstruktion att hävda att äktenskapsförordet också innebär ett avtal om tillämpning av svensk lag. Makarnas intressen av kontinuitet och rättssäkerhet är tillräckligt beaktade genom övergångsbestämmelserna i LIMF. Enligt punkten 6 förlorar en giltig rättshandling rörande makars förmögenhetsförhållanden, som företogs innan lagen trädde i kraft, inte sin giltighet genom den nya lagen.²⁰ I exempelfallet bör den som enskild egendom kategoriserade egendomen således även i en annan rättsmiljö behålla sin enskilda karaktär och t.ex. hållas utanför en bodelning.

Rättsfallet NJA 1989 s. 199, som avser giltighet av ett äktenskapsförord som ingåtts i Polen men i enlighet med formkraven i svensk rätt, visar att även när det finns ett äktenskapsförord kan osäkerhet råda om vilket lands lag som avsetts vara egendomsstatut. Det aktuella äkten-

¹⁸ Se vidare om problematiken med konkludenta lagvalsavtal i äktenskapsförord, M. Jänterä-Jareborg, ovan not 16, s. 461–462.

¹⁹ Från början av 1970-talet gav visserligen rättspraxis vid handen att en viss lagvalsfrihet fanns enligt svensk uppfattning, men det förblev oklart hur långt avtalsfriheten sträckte sig. Se NJA 1970 s. 420, NJA 1982 C 25, NJA 1987 s. 815 och M. Jänterä-Jareborg, *Partsautonomi och efterlevande makes rättsställning: En internationellt-privaträttslig studie*, Uppsala 1989, s. 283–287.

²⁰ Se övergångsbestämmelserna i LIMF, punkten 6. Ytterligare några övergångsbestämmelser utfärdades genom lagen 2001:1141, som utvidgade LIMF till att även gälla för sambors förmögenhetsförhållanden.

skapsförordet mellan en polsk kvinna och en svensk man hade ett innehåll som motsvarade den polska lagens legala egendomsordning. Hovrätten ansåg därför att äktenskapsförordet hade en reell funktion bara om avsikten var att svensk lag skulle tillämpas. För detta talade enligt rätten även att förordet hade avfattats på svenska. – HD:s dom inskränkte sig däremot till en prövning av äktenskapsförordets formella giltighet.

3.4 NJA 1997 s. 37

De låga formkrav som ställs i svensk rätt för giltigheten av lagvalsavtal, liksom förhållandet mellan äktenskapsförord och lagvalsavtal, har skapat viss förvirring i rättstillämpningen. Frågorna ställdes på sin spets i rättsfallet NJA 1997 s. 37.

Fallet rörde två svenska medborgare som sedan länge hade hemvist i Tyskland. Två äktenskapsförord hade upprättats mellan makarna vid tidpunkter då reglerna i 1912 års lagstiftning fortfarande gällde i Sverige. Följaktligen var svensk lag tillämplig på förmögenhetsförhållandena i äktenskapet som lagen i den stat där mannen vid äktenskapets ingående var medborgare. Till sitt innehåll följde äktenskapsförorden svensk lag och de hade också registrerats här i landet. I det första äktenskapsförordet föreskrev makarna att viss egendom skulle vara enskild. I det senare äktenskapsförordet förordnade de att all egendom i äktenskapet skulle utgöra giftorättsgods. Två år efter ingåendet av det senaste äktenskapsförordet trädde LIMF i kraft. Lagen gjordes retroaktivt tillämplig. Det kan knappast förvåna att i Tyskland sedan länge bosatta svenska makar ansåg sig ha ett intresse av att upphäva de tidigare ingångna äktenskapsförorden och avtala om tillämpning av tysk lag.

Makarna ansökte om registrering av en som äktenskapsförord betecknad handling, enligt vilken de två mellan dem tidigare ingångna äktenskapsförorden skulle upphävas och tysk lag skulle tillämpas på förmögenhetsförhållandena i äktenskapet. Registrering vägrades av både TR och HovR under förevändningen att det inte rörde sig om en sådan handling som enligt 7 kap. 3 § äktenskapsbalken kan registreras som äktenskapsförord. Enligt domstolarnas tolkning var det i stället fråga om ett lagvalsavtal som för sin giltighet inte kräver registrering.

Registrering beviljades däremot av HD, som fäste vikt vid det övriga innehållet i handlingen. Enligt HD måste makarna generellt anses berättigade att genom äktenskapsförord träffa avtal om upphävande av tidigare äktenskapsförord beträffande förmögenhetsordningen. ”Det förhållan-

det att handlingen även innehåller avtal om lagval beträffande makarnas förmögenhetsförordning inverkar inte på denna bedömning”, fastslog HD.

HD:s avgörande får i vissa hänseenden ses som ett viktigt klarläggande. Det ger ett tydligt besked om att en rättshandling som endast består av ett avtal om tillämplig lag *inte* kan registreras som ett äktenskapsförord i Sverige. I propositionen till LIMF gjordes det däremot gällande att avtal om tillämplig lag väl kan slutas i formen för ett äktenskapsförord!²¹ Om handlingen däremot består av både ett äktenskapsförord och ett lagvalsavtal kan den bli registrerad som äktenskapsförord. Vidare synes avgörandet ge vid handen att ett äktenskapsförord, vars syfte är att upphäva tidigare enligt 7 kap. 3 § ÄktB upprättade äktenskapsförord, kan registreras vid svensk domstol.

I övrigt ger avgörandet inte någon vägledning för bedömningen av rättshandlingar avseende makars egendomsförhållanden i utlandsanknutna situationer. Makarnas utlandsanknytning framgår överhuvudtaget inte av rättsfallsreferatet i NJA. I stället är HD:s dom skriven som om fallet vore helt internt. Bedömningen av den som äktenskapsförord betecknade handlingen rör sig uteslutande inom äktenskapsbalkens slutna värld:

ÄktB innehåller visserligen inte någon bestämmelse om att ett tidigare äktenskapsförord, som har inneburit att all egendom skulle utgöra giftorättsgods, kan upphävas genom ett nytt äktenskapsförord; anledningen kan förmodas vara att ett sådant upphävande har förutsatts sakna betydelse med hänsyn till att lagen utgår från giftorättsgemenskap. Makar måste emellertid anses generellt berättigade att genom äktenskapsförord träffa avtal om upphävande av tidigare äktenskapsförord beträffande förmögenhetsförordningen. Det ankommer inte på domstolen att i ett registreringsärende pröva vilken verkan ett äktenskapsförord har; endast de formella förutsättningarna skall prövas. Det kan för övrigt inte bortses från att upphävande av ett äktenskapsförord som gått ut på giftorättsgemenskap i vissa situationer kan ha betydelse för förmögenhetsordningen.

²¹ Se prop. 1989/90:87, s.41. En sådan möjlighet avfärdades kategoriskt av HovR, till vars bedömning HD i denna del anslöt sig: "... uttalandet kan inte gentemot lagtexten läggas till grund för att behandla lagvalsavtal som äktenskapsförord i äktenskapsbalkens mening. Detta så mycket mindre som det inte finns något påtagligt behov av att på det viset tänja lagen. Lagvalsavtal är sålunda, till skillnad från äktenskapsförord, bodelningsavtal och gåvoavtal, direkt bindande inte bara mellan makarna utan också mot tredje man." Se även Ö. Teleman, Äktenskapsförord, 1997, s.52. Enligt Teleman har flera praktiker fått lagvalsavtal registrerade som äktenskapsförord i Sverige. Även om registrering således felaktigt skett är lagvalsavtalet giltigt eftersom det uppfyller kravet på skriftlighet enligt 3 § LIMF.

Parterna bör i utlandsanknutna situationer noga ta reda på vilka rättshandlingar de har rätt att ingå och vilka krav som ställs för rättshandlingarnas giltighet i de berörda länderna. Enligt tysk internationell privaträtt bestäms egendomsförhållanden i äktenskap av lagen i det land där båda makarna är medborgare, om inte makarna avtalar om annan lags tillämpning. Ett lagvalsavtal som ingås utomlands måste företas i formen för ett äktenskapsförord enligt den valda lagen eller enligt lagen på den ort där lagvalsavtalet ingås.²²

3.5 Hur påverkar ett tidigare äktenskapsförord lagvalet?

Avgörandet i NJA 1997 s. 37 ger inget svar på bl.a. frågan vad som skulle ha gällt om makarna inte hade upphävt de tidigare ingångna äktenskapsförorden och ingått avtal om tysk lags tillämpning.²³ I och med LIMF:s ikraftträdande kom ju hemvistprincipen att gälla. Innebär övergången till hemvistprincipen att tidigare enligt en annan stats lag upprättade äktenskapsförord numera skall tolkas enligt hemviststatens lag, i detta fall tysk lag? I så fall är innebörden i det andra äktenskapsförordet problematiskt eftersom det återställde den legala egendomsordningen enligt svensk rätt.²⁴ Eller kan de tidigare upprättade äktenskapsförorden i stället tolkas innefatta ett (konkludent) lagvalsavtal med följden att svensk lag fortsatte att vara tillämplig när den nya lagen trädde i kraft?

Samma ”metod” får framöver förväntas bli anlitad i andra motsvarande fall när makar som upprättat ett äktenskapsförord enligt svensk lag vill gå över till tillämpningen av en annan stats lag. Man upphäver först i form av ett äktenskapsförord det tidigare äktenskapsförordet och avtalar sedan (i samma handling) om tillämpningen av en annan stats lag. Metoden är tilltalande ur rättssäkerhetssynpunkt på så sätt att en registrerad rättshandling upphävs genom en ny registrerad rättshandling, som alltså får samma publicitet som den förra.

Rättsfallet ger samtidigt anledning att ställa frågan om inte ett avtal om tillämpning av tysk lag hade räckt för att upphäva de svenska äktenskapsförorden och för att säkerställa en fullständig övergång till tillämp-

²² Gesetz zur Neuregelung des Internationalen Privatrechts vom 25.7.1986 art. 14.4, 15.3 och 16. Utdrag ur lagen finns i M. Jänterä-Jareborg, ovan not 19, s. 416–417.

²³ Det bör understrykas att registreringen av ett äktenskapsförord överhuvudtaget inte innebär någon bekräftelse på att äktenskapsförordet även i sak är giltigt.

²⁴ Ett sådant fall borde snarare behandlas som om något äktenskapsförord inte fanns. Följden blir då att tysk lag gäller enligt 4 § LIMF.

ning av tysk rätt. I vart fall i det aktuella fallet borde svaret vara jakande, eftersom det senare äktenskapsförordet återställde den legala egendomsordningen i svensk rätt. I andra fall – t.ex. sådana där äktenskapsförordet har ett innehåll som makarnas första äktenskapsförord – är bedömningen mer osäker. Klart är att ett (tillåtet) lagvalsavtal innebär en övergång till ett annat egendomsstatut.²⁵ Oklart är däremot om avtalets ingående innebär att ett tidigare äktenskapsförord automatiskt upphävs. Ett annat alternativ är nämligen att äktenskapsförordet skall fortsätta att gälla men nu inom ramen för den avtalade nya lagen.²⁶ Frågorna är viktiga men intrycket blir tyvärr att de inte blivit tillräckligt analyserade när LIMF kom till.²⁷

3.6 Endast en lag kan vara egendomsstatut

LIMF utgår från att vid varje tidpunkt endast en lag – avtalad lag eller hemviststatens lag – kan vara tillämplig som bestämmande för egendomsordningen i äktenskapet.²⁸ Ett lagvalsavtal mellan makarna kan så-

²⁵ Annars gör man avkall på en utgångspunkterna i LIMF, nämligen att bara en stats lag kan vara egendomsstatut. Se nedan avsnitt 3.6.

²⁶ Uttalanden i prop. 1989/90:87, s. 46–47, synes stöda denna tolkning. Den får stöd även av familjelagssakkunnigas uttalanden i SOU 1987:18, s. 267: ”en redan företagen rättshandling förblir giltig inom ramen för en ny lag”. Se även nedan, not 27.

²⁷ Belysande är propositionens specialmotivering angående 5 § 1 st. LIMF, se prop. 1989/90:87, s. 46–47. Bestämmelsen anges innebära att en rättshandling som är giltig när den företas behåller sin giltighet även om rättshandlingen inte stämmer överens med en lag som sedermera blir tillämplig. ”Om t.ex. makar i enlighet med en tidigare tillämplig lag genom ett äktenskapsförord har gjort ett tidsbegränsat förordnande eller bestämt att egendom skall ingå i bodelning vid dödsfall men inte vid skilsmässa, bör förordnandet kunna tillämpas enligt sin ordalydelse även efter en övergång till svensk rätt, trots att denna inte ger några motsvarande möjligheter.” Enligt min mening går ställningstagandet inte ihop med utgångspunkten att endast en lag vid varje tidpunkt kan vara egendomsstatut och att ett lagvalsavtal skall avse hela egendomsordningen, se nedan avsnitt 3.6. Ett resonemang som i propositionen måste betraktas som en artificiell tänjning av ”svensk rätt”. I sak är det fråga om tillämpning av två olika egendomsstatut!

²⁸ Noteras bör dock att vilken egendom som omfattas av den tillämpliga egendomsordningen kan variera mycket, t.ex. mellan olika rättsordningar. Utgångspunkten i svensk rätt är att all makarnas egendom utgör giftorättsgods och beaktas vid bodelningen, medan den legala egendomsordningen i många andra länder begränsar sig till sådan egendom som har förvärvats under äktenskapet. Övergången från svensk rätt till t.ex. fransk rätt innebär sålunda att egendom som makarna hade före äktenskapet inte ingår i en efterföljande bodelning, och inte heller egendom som de ärvt eller fått i gåva under äktenskapet.

ledes bara avse tillämpning av *en* stats lag. Skulle någon egendom uttryckligen ha undantagits, får man enligt propositionen genom tolkningen av avtalet avgöra om avtalet är giltigt eller inte. ”Gäller undantaget t.ex. endast en mindre del av makarnas egendom, förefaller det rimligt att avtalet tillämpas fullt ut och att undantagsregeln således lämnas utan avseende”, exemplifierar man.²⁹ Den svenska rättens svar på den inledningsvis ställda frågan om möjligheten att bedöma en utomlands belägen fastighet eller annan egendom enligt egendomsordningen (legal eller avtalad) i en annan stats lag är således negativt.³⁰

3.7 Kan man i Sverige registrera ett äktenskapsförord vars innehåll följer utländsk rätt?

Egendomsstatutet bestäms enligt 3 § LIMF i första hand av makarna själva. De får inom vissa gränser avtala om tillämpning av utländsk lag. Denna lag bestämmer då, enligt 5 § 1 st. LIMF, vad makarna får avtala om genom äktenskapsförord. Ett äktenskapsförord som är giltigt enligt utländsk lag enligt lagens 5 § 1–2 st. måste enligt 5 § 3 st. registreras i Sverige, om makarna vid tiden för dess företagande har hemvist i Sverige. Registreringen i Sverige kan således inte anses förutsätta att förordet till sitt innehåll följer bestämmelserna i ÄktB.

Domstolens uppgift vid registreringen inskränker sig till en prövning av de formella förutsättningarna, såsom HD också konstaterade i det tidigare berörda avgörandet i NJA 1997 s. 37.³¹ Ingen vägledning finns att tillgå vad detta mer konkret kan innebära när innehållet i ett äktenskapsförord följer ett utländskt egendomsstatut. När svensk rätt är egendomsstatut råder ett visst ”typtvång” enligt ÄktB som domstolen för-

²⁹ Prop. 1989/90:87, s. 42.

³⁰ I denna del avviker bedömningen enligt LIMF från tidigare gällande rätt. I rättsfallet NJA 1970 s. 420 hade makarna avtalat att vissa tillgångar skulle innehas ”såsom joint tenancy with the right of survivorship”. Förordnandet tolkades innefatta avtal om att den äktenskapliga egendomsordningen enligt svensk rätt, som i övrigt var tillämplig enligt 1912 års lag, inte skulle vara tillämplig på dessa tillgångar utan bedömas enligt lagen i en delstat i USA där makarna vid tiden för förordnandet var bosatta. Följaktligen ansågs tillgångarna inte ingå i den först avlidne makens kvarlåtenskap, utan hade direkt vid dödsfallet övergått i den efterlevande makens ägo. Två olika egendomsstatut gällde således.

³¹ Enligt tingsnotarien Yvonne Lundin (Stockholms TR) innebär detta att domstolen kontrollerar att ansökningsavgiften är betald, att handlingen inges i original, att det finns ett högst tre månader gammalt personbevis eller motsvarande som visar att parterna är gifta med varandra samt att äktenskapsförordet avser egendomsordningen i äktenskapet.

väntas slå vakt om också vid registreringen. När utländsk lag är tillämplig, kan helt andra avtalsmöjligheter stå till förfogande. För att ett sådant förord skall kunna registreras här bör det krävas att det klart framgår att en annan stats lag är tillämplig. Rättshandlingen måste vidare avse egendomsordningen i äktenskapet för att kunna bli registrerad som äktenskapsförord. Däremot kan det knappast förutsättas att domstolen undersöker om den är tillåten enligt tillämpligt egendomsstatut. Prövningen av vilken verkan ett äktenskapsförord får faller ju utanför domstolens uppgifter i ett registreringsärende.³²

Det är ingen nyhet att även "utländska" äktenskapsförord i vissa fall måste registreras i Sverige. Redan enligt 1912 års lag skulle av svensk medborgare utomlands ingångna avtal om egendomsförhållanden i äktenskap registreras i Sverige för att här gälla mot tredje man. Registreringsskyldigheten var i själva verket klart mer omfattande än enligt LIME, eftersom makarnas hemvist vid tiden för rättshandlingen saknade betydelse. Också enligt förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap måste ett äktenskapsförord, som formenligt ingåtts i ett annat nordiskt land, registreras i Sverige för att här kunna åberopas mot tredje man (4 § 2 st.).³³

Jag har intrycket att det är mycket sällsynt att äktenskapsförord i Sverige företas enligt utländsk lag.³⁴ En förklaring kan vara den osäkerhet som nästan varje jurist känner inför uppgiften att upprätta rättshandlingar

³² Enligt vissa rättsordningar, t.ex. i olika delstater i USA, är det vanligt med föravtal inför äktenskap (*prenuptial agreement*) som innehåller inte bara förordnanden om makars egendomsförhållanden under äktenskapet och vid dess upplösning, utan även om t.ex. underhållsskyldighet mellan makar. Med hänsyn till domstolens begränsade efterforskningsplikt vid registreringen av äktenskapsförord, liksom även innehållet i NJA 1997 s. 37, borde det inte stöta på några hinder att efter vigseln registrera sådana rättshandlingar i Sverige. Om avtalet däremot huvudsakligen handlar om annat än egendomsordningen i äktenskapet, kan innehållet bli ett hinder för registrering. Då kan det vara påkallat att dela upp avtalet i olika rättshandlingar. Betydelsen av registreringen inskränker sig i vart fall här i landet till den del som avser egendomsordningen i äktenskapet.

³³ I de fall där förordningen är tillämplig – se dess 3 § 1 st. – gäller den före bestämmelserna i LIME, se 1 § 3 st. LIME, såsom reviderad genom lagen (2001:1141). Med hänsyn till den begränsade registreringsskyldigheten enligt LIME kan registreringskravet enligt 1931 års förordning ifrågasättas.

³⁴ En genomgång av samtliga vid Uppsala TR registrerade äktenskapsförord under de tre första åren då LIME varit i kraft gav ett sådant resultat. Se M. Jänträ-Jareborg, "Egendomsförhållanden i internationella äktenskap: Om frihet att avtala om tillämplig lag samt om lagvalsfrihetens risker för make och borgenär", SvJT 1994, s. 461. Intrycket har senare stärkts av diskussioner med advokater och domare.

enligt en utländsk lag. Man föredrar att i stället göra bruk av avtalsmöjligheterna enligt ÄktB. Handlingssättet är ofta väl motiverat eftersom 7:3 1 st. ÄktB ger utrymme för en hel del kombinationsmöjligheter med effekter liknande legala egendomsordningar i utländska egendomsordningar.³⁵ Till saken hör att i de situationer, där det finns intresse av registrering i Sverige, har makarna hemvist här i landet eller annan sådan anknytning som enligt 3 § LIMF ger rätt att välja svensk lag som egendomsstatut. En annan förklaring kan naturligtvis vara en allmän brist på kunskap om de avtalsmöjligheter som finns enligt LIMF. Det är allvarligt om ett regelverk som berör hundratusentals människor i Sverige fortfarande tretton års efter dess ikraftträdande inte är allmänt känt.

3.8 När får registrering ske i Sverige?

Ett äktenskapsförord får enligt ÄktB inte avsedd verkan förrän det har registrerats. Ansökan kan göras hos vilken tingsrätt som helst i landet (16:2 ÄktB). Efter registreringen skall domstolen insända förordet för anteckning i det för hela landet gemensamma äktenskapsregistret.³⁶ Hur förhåller sig dessa bestämmelser till situationer med utlandsanknytning?

En skyldighet att registrera ett äktenskapsförord i Sverige finns enligt 5 § 3 st. LIMF endast när makarna har hemvist här vid tidpunkten för rättshandlingens företagande. Med registreringskravet avser man i dessa fall att slå vakt om borgenärsintressen. I andra situationer gäller i utlandet upprättade äktenskapsförord även utan registrering.³⁷ Detta är fallet även om makarna senare tar hemvist i Sverige. ”Det rättsläge som har etablerats genom sådana rättshandlingar utomlands bör enligt min mening även utan registrering gälla i förhållande till tredje man här i landet”, konstaterade departementschefen.³⁸ Giltigheten i Sverige måste dock anses för-

³⁵ Se L. Tottie, Äktenskapsbalken och promulgationslag m.m., 1990, s. 167–169.

³⁶ 16:1 ÄktB hänvisar inte bara till uppgifter som skall registreras enligt ÄktB utan även uppgifter som skall tas in i registret *enligt andra bestämmelser*.

³⁷ Se prop. 1989/90:87, s. 26–27. Se även SOU 1987:18, s. 268–269. Här är det således fråga om en principiellt viktig skillnad i förhållande till 1912 års lag. Se även NJA 1989 s. 199.

³⁸ Prop. 1989/90:87, s. 26. – Även i detta fall kan man fråga sig om inte den valda lösningen blivit för ”enkel” för att säkerställa rimliga krav på förutsebarhet. Om makarna senare tar hemvist i Sverige blir svensk lag tillämpligt egendomsstatut, utom när det finns ett uttryckligt eller konkludent lagvalsavtal med annan effekt. Vid en kommande bodelning i Sverige kan äktenskapsförordet få sådana effekter som borgenärer eller makar inte har förutsatt. Lösningen verkar inte heller vara förenlig med idén om att vid varje tidpunkt endast en lag kan gälla som egendomsstatut. Se kritiken ovan i avsnitt 3.5 och not 27.

utsätta att äktenskapsförordet uppfyller formkraven enligt 5 § 1 eller 2 st. LIMF, dvs. enligt det dåvarande egendomsstatutet, lagen i den stat där rättshandlingens företogs eller där makarna då hade hemvist (ovan avsnitt 2.3).

Makar som inte har hemvist i Sverige men som har anknytning hit genom medborgarskap eller egendom kan tänkas ha ett intresse av att registrera äktenskapsförord här, fastän de inte är skyldiga att göra det. En anledning kan vara att de har upprättat ett äktenskapsförord enligt 7:3 1 st. ÄktB och – uttryckligen eller konkludent – gjort svensk lag till egendomsstatut. Äktenskapsförordets giltighet kan i deras hemviststat vara beroende av att det har registrerats i enlighet med svensk lag. De kan också sakna möjlighet att få äktenskapsförordet registrerat i hemviststaten. Makar som har egendom i Sverige kan ha ett intresse av att borgenärerna i Sverige är informerade om det äktenskapsförord de företagit. Makar kan vidare tidigare ha registrerat äktenskapsförord i Sverige, såsom i NJA 1997 s. 37. Det kan också handla om fall där en person med hemvist (och medborgarskap) i Sverige ämnar ingå äktenskap med en utomlands bosatt (utländsk) medborgare. Även om de blivande makarnas avsikt skulle vara att ta hemvist utomlands, kan de av olika skäl föredra ett äktenskapsförord enligt svensk lag.³⁹ Skäl liknande dem som nyss angetts kan tala för att äktenskapsförordet registreras här i landet.

Är svensk domstol behörig att pröva sådana här registreringsärenden?

När registrering *får* ske vid svensk domstol i utlandsanknutna situationer har inte reglerats i lag. Bestämmelsen i 5 § 3 st. LIMF har inte tolkats *e contrario* så att svensk domstol skulle vara behörig endast när makarna har hemvist i Sverige. I NJA 1997 s. 37, exempelvis, hade makarna hemvist i Tyskland (ovan avsnitt 3.4–5). Den omständigheten nämns överhuvudtaget inte i det publicerade rättsfallsreferatet och makarnas ansökan godtog av HD. Mina diskussioner med domare har gett vid handen att makars anknytning till Sverige inte prövas i ett registreringsärende.⁴⁰ Om makar ingår ett äktenskapsförord enligt ÄktB under en vistelse i Sve-

³⁹ Detta förutsätter då enligt 5 § 1 st. LIMF att parterna också är överens om att svensk lag skall gälla som egendomsstatut. Se ovan avsnitt 2.3.

⁴⁰ I rättsfallet NJA 1989 s. 199 hade äktenskapsförordet slutits i Polen mellan en svensk man och en polsk kvinna med iakttagande av formkraven i svensk men inte polsk lag. Drygt sex månader efter äktenskapets ingående då makarna redan separerat och hustrun återvänt till Polen (efter två månaders bosättning i Sverige) registrerades äktenskapsförordet vid en svensk TR på ansökan av mannen. Inte heller i detta fall – som är från tiden före LIMF – stötte registreringen på behörighetshinder i Sverige.

rige får registreringen, som ingår i formkraven enligt ÄktB, stöd även av 5 § 1 och 2 st. LIMF. Ansökan om registrering bör även i dessa fall kunna inges till vilken tingsrätt som helst.⁴¹ Den gällande – liberala – ordningen synes vara väl motiverad i sak.

På mer formella grunder kan man naturligtvis invända mot att registrering sker, när det enligt svensk rätt inte behövs för äktenskapsförordets giltighet.⁴² Även bestämmelsen i 16 kap. 1 § ÄktB torde kunna åberopas i samma syfte: att det saknas bestämmelser om registreringskyldighet i dessa fall kan hävdas medföra att äktenskapsförordet inte heller kan medtas i det allmänna äktenskapsregistret. – Så länge som behörigheten inte stramas åt genom en uttrycklig regel bör dock en liberal praxis vidmakthållas.

4 Avslutande kommentar

Redovisningen ovan visar att regleringen i svensk rätt angående lagvalsavtal och äktenskapsförord i utlandsanknutna situationer inte alltid är genomtänkt. I många fall råder osäkerhet om vad som ”egentligen” gäller. Uppsatsen vill bidra till att frågorna ges större uppmärksamhet och att avtalsmöjligheterna enligt LIMF kommer till större användning. Önskvärt vore att advokater och andra tar tillfället i akt och börjar testa gränserna för det tillåtna. Klarhet om vad som är möjligt och vad som kan behöva ändras skapas bäst genom rättspraxis.

Ett ställningstagande till vilket egendomsstatut som är lämpligast i ett visst fall och vilka rättshandlingar som makar kan ha intresse av att företa kräver kunskap om utländska rättsordningar. Ett första steg till sådan kunskap kan vara att ta del av översikter över familjerätt i olika länder, skrivna för en utländsk publik av framstående experter i de aktuella länderna. Jubilaren Åke Saldeen har under lång tid lagt ner stor möda på redovisningar om svensk familjerätt i olika internationella publikationer.⁴³ För detta, säkert ofta slitsamma arbete, är han värd ett stort tack!

⁴¹ Något ”reservforum” finns således inte, såsom t.ex. i äktenskapsmål enligt 18 § LIMF.

⁴² Se även SOU 1987:18, s. 268 där man kom fram till att krav på registrering i Sverige inte heller kunde motiveras av hänsyn till den svagare makens skyddsintresse.

⁴³ Nämnas bör särskilt Åke Saldeens bidrag i de två upplagorna av boken *Family Law in Europe* (ovan not 9) och hans årliga redovisningar om den senaste utvecklingen i svensk familjerätt i publikationen *The International Survey of Family Law*.

